

11. Сімейний Кодекс України: закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст. 135.

12. Цивільний Кодекс України: закон України від 16.01.2003 року № 435-IV станом на 08.09.2020 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № № 40-44, ст. 356.

13. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: закон України від 19.11.1992 року № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.

14. Marco Dreosto. Question for written answer E-003388/2020 to the Commission. European Parliament. Parliamentary questions. 5 June 2020. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-003388_EN.html (дата звернення: 30.12.2020).

15. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР станом на 08.09.2020 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

16. Черкас М. Є. Чинники, що впливають на формування правосвідомості в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-172-182.pdf (дата звернення: 10.11.2020).

Сандал (Травенко) О.С.

аспірант,

Інститут психології імені Г.С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України

АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНИХ СТИЛІВ ЯК ОСНОВА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі українське суспільство перебуває у складних і суперечливих умовах соціально-економічної кризи. Наслідки тривалої нестабільності, що ускладненні військовими подіями на сході України, породжують безліч стресових випадків (наприклад, смерть близьких людей, хвороби що загрожують життю і т. інше). Ситуації з винятковою загрозою та/або катастрофічними масштабами, піддають особистість інтенсивному і надзвичайному впливу загрози для життя, порушуючи її відчуття безпеки.

Отже, істотно зростає увага психологів до емоційних механізмів особистості і діяльності, що знаходиться в основі благополуччя, особистісної та соціальної задоволеності індивіда. Базовими елементами функціональної адаптації суб'єкта до реальності у випадку інтенсивної стресової події (яка може сприйматися як «некерована») виступають переживання, визнання та прийняття власних емоцій. Однак, новітні дослідження наголошують на тому, що існує багато людей, які мали реакції однакового походження, проте відповідали цілковито різними способами на одні й ті ж події у житті. Це й викликає необхідність розглянути аспекти емоційних стилів, як основу психологічно-індивідуальних якостей особистості.

Варто відзначити, що у науково-психологічній літературі, *емоційний стиль*, по-перше рідко згадується в оглядах сучасних дослідників, а по-друге автори виокремлюють і розуміють його не однаково. Вперше, в часи радянської психології в класичному продукті діяльності С.Л. Рубінштейна «Основи загальної психології», розділ «Емоції», автор наголошує: «Кожна скільки-небудь яскрава особистість має свій більш менш яскраво виражений *емоційний* лад і *стиль*, свою основну палітру почуттів, в яких переважно вона сприймає світ» [1, с. 572].

Залежно від сфери явищ, що визначають виникнення емоцій, і виду потреб, на основі яких вони виникають Б.І. Додонов в своїй роботі «Емоції як цінність», в главі III «Емоційні типи особистості», висунувши гіпотезу: «... що фіксація в свідомості індивіда уявлення о тих чи інших переживаннях, як найбільш бажаних і цінних, є *сутнісною рисою особистості* – причинним фактором, який повинен позначитися на дуже багатьох її проявах» [2, с. 110]. Довів існування *різних типів* (альтруїстичні, комунікативні, глоричні, праксичні, пугнічні, романтичні, гностичні, естетичні, гедоністичні, акізитивні) *загальної емоційної спрямованості* людей: «...показавши, що приналежність до того чи іншого типу позначається на всьому емоційному життю людини, на ієрархічній організації властивостей його характеру, на контактах з іншими людьми, на смаки, на творчій діяльності, на баченні світу, на уявленнях про щастя і т. інше» [2, с. 141]. По суті це і є емоційний стиль, проте Б.І. Додонов не використовував цей термін.

Основою емоційного стилю як діяльності є концепція метаіндивідуального світу (Л.Я. Дорфман, 2006). Центральним положенням метаіндивідуального світу є полісистема і подвійність його якісної визначеності. Метаіндивідуальний світ складається з двох

взаємодіючих систем. Одну систему утворюють відносини від індивідуальності до світу, другу – від світу до індивідуальності. Отже, будь-яке явище в цьому світі є своєрідною проекцією цих двох систем. Таким чином, це явище характеризується подвійністю своєї якісної визначеності, – в тій мірі, в якій відчуває на собі вплив вищезазначених двох систем. З огляду цих позицій, емоції можуть як обслуговувати когнітивні образи і предметну діяльність, так і в певній мірі ініціювати їх відповідні операції. Існує дві форми емоційних стилів – об'єктна (предметна) і суб'єктна (індивідуальна). Об'єктна форма емоційних стилів допомагає суб'єкту емоційно пристосуватися до вимог предметної діяльності. Суб'єктна форма емоційних стилів ініціюється самим суб'єктом, де останній спрямовує їх на власні емоції, а предмети зовнішнього світу починають виконувати функцію їх обслуговування. Суб'єкт або робить вибір відповідних предметів в узгодженні зі своїми емоціями, або (якщо вибір зробити важко) трансформує (фізично ті/або подумки) предмет. Об'єктна і суб'єктна форми емоційних стилів взаємодіють [3; 4; 5]. Об'єктні (предметні) емоційні стилі емпірично вивчалися, але не були виявлені. Отже, *емоційні стилі – це своєрідний спосіб інтеграції внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єкта за емоційною основою.*

У зарубіжних роботах, вивчення афективних «емоційних» стилів ми знаходимо в дослідженнях J. R. Royce з колегами (D. M. Wardell & J. R. Royce, 1978; J. Royce & A. Powell, 1983). Він пропонує розрізнати три загальні високоорганізованих стилі: раціональний, емпіричний, метафоричний. Де кожен з цих стилів включає в себе когнітивні, афективні, афективні-когнітивні стилі. Оскільки між емоціями і афектами є схожість (вона заснована на їх спорідненості, вивідності з єдиного генетичного джерела) ми б хотіли зробити висновок, що емоційні стилі як би мають готові конструкти, тому що раніше останні ставилися лише до області когнітивних стилів, проте дослідник не використовував таку термінологію.

Спіраючись на багаточисленні і систематичні дослідження основи емоцій, які відносяться до нервової системи та індивідуальних відмінностей (R. Davidson, 2017) довів що емоції беруть свій початок в мозку де психологічна поведінка пов'язана з емоційними відгуками, отже різним людям властиві різні емоційні стилі. За визначенням автора, *емоційні стилі (оригінальна назва автора Emotional Style) – це сукупність емоційних реакцій і переживань, вони різні за своїм видом,*

інтенсивністю і тривалістю. Кожен індивід має свою унікальну сукупність емоційних параметрів, це можна порівняти з унікальністю відбитків пальців і рис обличчя. Емоційні стилі складаються із шести аспектів і визначаються за допомогою теста-опитувальника «Визначення емоційного стилю» [7, с. 48–74].

Комбінація того, де особистість знаходиться в кожному із аспектів, представляє собою загальний емоційний стиль: **аспект стійкості до зовнішніх ознак**, визначає наскільки швидко або повільно людина може відновлюватися після психотравмуючих подій (втрата спокою, самовладання, глибокий відчай, тощо) які трапляються в житті, тобто бути стійким до стресів; **аспект прогнозування майбутнього**, визначає як довго і наскільки добре людина здатна підтримувати позитивні почуття і емоції, які зберігають високий рівень енергійності; **аспект соціальної інтуїції**, визначає здатність людини до емпатії, співчуття, розуміння тонких невербальних сигналів співрозмовника (зчитування мови чужого тіла, інтонацію голосу і вираз обличчя); **аспект самоусвідомлення**, визначає здатність людини до розпізнавання емоційних сигналів у власному тілі, розуміння власних емоцій, усвідомлення своїх думок, почуттів; **аспект чутливості до ситуації** визначає здатність регулювати емоції та свою поведінку в соціальному оточенні; **аспект уваги**, визначає здатність концентруватися, не зважаючи уваги на втручання емоційного навантаження, відкрита усвідомленість без суб'єктивних суджень [7, с. 48–74].

На основі розглянутого теоретичного матеріалу ми з'ясували: 1) емоційні стилі розглядалися переважно через поняття «особистість-діяльність»; 2) у зарубіжних роботах дослідження «емоційних стилів» в рамках особистісного підходу простежуються в поняттях афективних і когнітивно-афективних стилів; 3) емоційний стиль – це своєрідний спосіб інтеграції внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єкта за емоційною основою; 4) емоційний стиль – це сукупність емоційних реакцій і переживань, які різні за своїм видом, інтенсивністю і тривалістю та складаються з окремих аспектів; 5) аспекти емоційних стилів визначаються за допомогою теста-опитувальника розробленого Р. Девідсоном «Визначення емоційного стилю». Отже, розуміння аспектів емоційних стилів є необхідною умовою гармонійного розвитку особистості і оволодіння навичкам протистояння у випадках інтенсивних стресових подій.

Список використаних джерел:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Спб.: Питер, 2007. – 713 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. – М.: Политиздат, 1978. – 272 с.
3. Дорфман Л.Я. Эмоциональные стили (на материале художественно-творческой деятельности): докт. дисс. – М.: ПИ РАО, 1994. – 354 с.
4. Дорфман Л.Я. Полисистемная организация метаиндивидуального мира // Психологический журнал. 1997 – Т. 18. № 2. – С. 3–17.
5. Толочек В. А. Проблема стилей в психологии: историко- теоретический анализ. – М.: Изд-во Институт психологии РАН, 2013. – 320 с.
6. Royce, J., & Powell, A. Theory of personality and individual differences: Systems, factors and processes. Englewood cliffs: Prentice-Hall, 1983.
7. Дэвидсон Р., Бегли Ш. Эмоциональная жизнь мозга. – Спб.: Питер, 2017. – 256 с.

Щур Г.В.

студентка,

Науковий керівник: Пилипенко К.В.

*кандидат психологічних наук, старший викладач,
Криворізький державний педагогічний університет*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема мотивації учіння є однією з найактуальніших у сучасності. Зараз діти все більше заглиблюються у смартфони, їх просто перестало цікавити щось інше. Адже в інтернеті є всі відповіді на питання, і вони думають навіщо вчити, якщо можна все знайти та не напружуватися.

Мотивація – це внутрішній стан людини тісно пов'язаний з його енергією. Ця внутрішня енергія з'являється в результаті діяльності кожного з нас у зовнішньому світі. Цей термін розглядало багато науковців та психологів.

Під мотивом учбової діяльності традиційно розуміють сукупність факторів (зовнішніх і внутрішніх умов), що викликають і спрямовують прояви учбової активності: потреби, цілі, установки, інтереси тощо.